

Bağlanma Kuramı Ekseninde *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler*

Partners in Crime in the Context of Attachment Theory

Göksu OLUKLU 

goksuoluklu@gmail.com

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı, İzmir, Türkiye
Department of Performing Arts, Institute of Fine Arts, Dokuz Eylül University, İzmir, Türkiye

Özlem BELKİS 

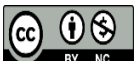
ozlem.belkis@deu.edu.tr

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı, İzmir, Türkiye
Department of Performing Arts, Institute of Fine Arts, Dokuz Eylül University, İzmir, Türkiye



Geliş Tarihi/Received 20.04.2025
Kabul Tarihi/Accepted 26.09.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 29.09.2025

Cite this article: Oluklu, G. & Belkis, Ö. (2025). *Partners in Crime in the Context of Attachment Theory*. Theatre Academy, 3(2), 123-142.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

ÖZ

Tiyatro sanatı gerek kapsamı gerekse de uygulama biçimi bakımından psikoloji, sosyoloji ve felsefe gibi diğer bilim ve sanat dallarıyla iç içedir. İnsanlık tarihinin en eski zamanlarından beri hem toplumsal hem de bireysel çatışma ve ihtiyaçların nedenselliğini bambaşka aktarım biçimleriyle sahne üzerinde ortaya koyan tiyatro metinlerini en iyi şekilde sahne üzerinde yansıtabilmek, diğer bilim dallarından yararlanmayı gerekli kılar. Özellikle bireylerin zihinsel ve davranışsal yapısının nedenselliğini ve çeşitliliğini açıklamaya ve anlamaya çalışan psikoloji bilimi ile tiyatronun iç içe olduğu gerçeği yadsınamaz. Bu çalışmada, çocuklukta bakım veren ile kurulan bağlanma biçimlerinin yetişkinlikteki romantik ilişkilere etkisini açıklamada önemli bir çerçeve sunan psikoloji kuramlarından Bağlanma Kuramı çerçevesinde, Éric-Emmanuel Schmitt'in *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* (2003) adlı oyunda evli bir çift olan Lisa ve Gilles'in karmaşık romantik ilişkisi incelenmektedir. Çiftler arası çatışma ve ihtiyaçlar ile bunların nedenlerini sorgulatan oyunda, Lisa ve Gilles arasındaki ilişki dinamikleri Bağlanma Kuramı ışığında değerlendirilmiştir. Bu nedenleri yetişkinlikte romantik ilişkilerde güven, yakınlık, çatışma yöntemi, bağlılık ve sorun çözme becerileri gibi ilişki dinamiklerini şekillendirdiği düşünülen bağlanma kuramı üzerinden incelemek, rol yorumu ve sahne üzerinde kurulacak gerçekliği en iyi şekilde yansıtabilmek için gereklidir. Bu çalışmada insan davranışlarının nedenlerini açıklamaya çalışan psikoloji bilimi ile tiyatro arasında bir ilişki kurulmaktadır. John Bowlby tarafından ortaya atılan ve sonraki araştırmacılar tarafından geliştirilen Bağlanma Kuramı, oyun kişilerinin çözümlenmesinde temel alınmıştır. Dramatik yapı ve karakter analizi ile Bağlanma Kuramı arasında kurulan ilişkilerle bir çözümleme sunulmuştur. Bu çözümleme ile hem tiyatrodaki psikoloji biliminden yararlanmanın rol yorumuna ve sahne gerçekliğine katkısı ortaya konmuş, hem de karakterlerin davranışsal dinamikler daha derinlemesine anlaşılmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Éric-Emmanuel Schmitt, *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler*, John Bowlby, Bağlanma Kuramı

ABSTRACT

The art of theatre, both in its scope and application, is intertwined with other branches of science and art, such as psychology, sociology, and philosophy. Since the earliest times of human history, theatrical texts, which have presented the causality of both social and individual conflicts and needs through diverse modes of transmission, require the utilization of other disciplines to best reflect them on stage. The intertwined nature of theater and psychology, which particularly seeks to explain and understand the causality and diversity of individuals' mental and behavioral structures, is undeniable. This study examines the complex romantic relationship between Lisa and Gilles in Éric-Emmanuel Schmitt's play, *Partners in Crime* (2003), within the framework of Attachment Theory, a psychological theory that provides a significant framework for explaining the impact of attachment styles with caregivers in childhood on romantic relationships in adulthood. The play, which explores the conflicts and needs between couples and their causes, examines the relationship dynamics between Lisa and Gilles in light of Attachment Theory. Examining these reasons through the lens of attachment theory, which is thought to shape relationship dynamics such as trust, intimacy, conflict management, commitment, and problem-solving skills in adult romantic relationships, is necessary to best reflect role interpretation and the reality established on stage. This study establishes a connection between psychology, which attempts to explain the causes of human behavior, and theater. Attachment Theory, introduced by John Bowlby and developed by subsequent researchers, is used as a basis for analyzing characters in plays. An analysis is presented, drawing on the relationships established between dramatic structure and character analysis and Attachment Theory. This analysis demonstrates the contribution of utilizing psychology in theater to role interpretation and stage reality and attempts to provide a deeper understanding of the characters' behavioral dynamics.

Keywords: Éric-Emmanuel Schmitt, *Partners in Crime*, John Bowlby, Attachment Theory

Giriş

Romantik duygusal ilişkiler, aşk ve evlilik gibi konular her devirde tiyatro sanatının konusu olmuştur. Her dönemde çiftler arasındaki ilişkiler, beklentiler, duygusal dalgalanmalar, hayal kırıklıkları konu edinilmiş, bu konu çiftlerin yakın ve uzak çevreleri ile kültürel yapıları içinde irdelenmiştir. *Medea*, *Romeo ve Juliet*, *Othello*, *Matmazel Julie*, *Bir Bebek Evi*, *Yaz ve Duman*, *Dört Mevsim* gibi oyunlar aşk ve ilişkiler konusunda tiyatro tarihinde hemen akla gelen oyun metinleridir. Bu oyunlar tiyatro tarihinin ikonik oyunları olmaları yanında yazıldıkları dönemin sosyo-psikolojik ve kültürel özelliklerini de barındırırlar. Örneğin, Antik Yunan tragedyalarından Euripides'in *Medea* adlı tragedyası kadın erkek ilişkilerinde yaşanan derin hayal kırıklığı ve ihaneti, Shakespeare'in *Romeo ve Juliet* adlı eseri imkânsız ve idealize edilmiş gençlik aşkını ele alırken, Henrik Ibsen'in yazdığı *Nora* ilişkilerde ve evlilik kurumu içinde kadının durumunu anlatır. Yirminci yüzyıla yaklaştıkça kadın ve erkek ilişkilerini ele alan oyunların modern yaşam ve toplumsal beklentiler ile sıkışmış bireyin dünyasına ayna tuttuğu görülebilir. Çağdaş tiyatronun ilginç yazarlarından biri olan Éric-Emmanuel Schmitt'in *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler (Petits Crimes Conjugaux, 2003)* adlı oyunu da modern insanın bir ilişkideki varlığı, çatışmaları, beklentileri, hayal kırıklıkları, sessizlikleri ile çelişkilerini irdeleyen yönleriyle dikkat çeken bir oyundur.

Romantik duygusal ilişkiler sanatın olduğu gibi felsefe ve psikolojinin de önemli konularından birisidir. Bu konudaki çalışmalar 1940'larda John Bowlby'nin yetişkinlerdeki psikopatolojik yapılar ve ilişkiler arasındaki bağlantıların kurulmasına dayanan Bağlanma Kuramı ile başlamıştır (Tüzün ve Sayar, 2006). Çocuklar ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmalar sayesinde, bağlanma kuramının gelişmesini ve daha kapsamlı hale gelmesini sağlayan diğer önemli isim Mary Ainsworth'dur (Ainsworth vd., 2015). Hazan ve Shaver ise yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkiler ile bağlanma kuramı arasındaki bağlantıyı incelemişler; bebeklik döneminde bakım veren ile kurulan bağlanma biçimiyle romantik ve yakın ilişkilerde kurulan bağlanma biçimleri arasında bir ilişki olduğunu savunmuşlardır (Shaver ve Hazan, 1987).

Romantik duygusal ilişkiler sosyal bir ihtiyaç ve kültürel bir olgu olarak değerlendirilen evlilik kurumu ile birlikte ele alınmış; evlilik, bireylerin biyolojik, psikolojik, sosyal anlamda temel gereksinimlerini karşılayan ve tatmin eden bir yapı olarak tanımlanmıştır (Tuncay, 2021). Bir bireyin evlilik bağıyla partneri ile kurduğu ilişkinin sağlıklı ilerleyebilmesi ve partnerlerin bir arada kalabilmesi evlilik uyumu olarak tanımlanmaktadır (Çağlayan, ve İpek, 2019). Evlilik uyumu ve

romantik ilişki bağıntısı psikanalitik yaklaşım, davranışçı yaklaşım, bilişsel davranışçı yaklaşım, problem çözme yaklaşımı, sosyal değişim kuramı gibi pek çok farklı perspektifle incelenmektedir. Çocukken gelişen bağlanma tarzlarının kalıcı ve yetişkinlikteki ilişkilerde de etkili olduğunu ele alan pek çok çalışma, bu kuramın evlilik ilişkileri içindeki uyum ve sorun çözme gibi alanlarda da etkili olacağını düşündürmüştür (Subaşı ve Kazan, 2020). Bowlby'nin bağlanma kuramına temellenen bu çalışmalar evlilik, romantik ilişki, evlilik uyumu, ilişki doyumu gibi partnerler arasındaki duygusal ve sosyal yapıları açıklamakla kalmaz modern bireyin varoluş ve mutlu olma, iş-yaşam doyumu gibi konularla baş etme stratejilerinin de incelemesinde kullanılır (Gürçam, 2017).

Bu çalışmada romantik duygusal ilişki ve evlilik bağıını irdeleyen bir oyun metni olan Éric-Emmanuel Schmitt'in *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* (2008) adlı oyunundaki oyun kişilerinin, Bowlby'nin bağlanma kuramı ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda önce oyun yazarı ve metin hakkında genel bir bilgi, ardından Bowlby'nin kuramı çerçevesinde oyun kişilerinin analizi sunulmuştur. Sonuç bölümünde ise analiz doğrultusunda olası yorumlar üzerine bir tartışma üretmeye çalışılmıştır.

Éric-Emmanuel Schmitt ve *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler*

Fransız oyun yazarı Éric-Emmanuel Schmitt 1960 yılında Lyon'da doğmuş; müzik, edebiyat ve felsefe eğitimi almış, eserlerinde Diderot'tan ve onun felsefesinden etkilenmiştir. Schmitt'in yirmi tanesi dramatik olmak üzere kırktan fazla eseri bulunmaktadır (Vasilieva, 2020). Yazar, eserlerine kattığı felsefi ve psikolojik derinlik sayesinde geniş ilgi gören eserler üretmiştir. *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* onun bu anlamda dünya çapında ilgi gören en önemli yapıtlarından biridir.

Evli bir çift üzerinden günümüz kadın erkek ilişkisini ele alan *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* 2003 yılında yazılmıştır. Metnin Şehsuvar Aktaş tarafından yapılan çevirisi 2008 yılında dilimizde yayımlanmıştır (Schmitt, 2008). Tek perde ve iki kişilik olan oyunda, karanlık ve gizli her şeyin bastırıldığı bir evlilik ilişkisi, karakterlerin hem bireysel yolculuklarıyla hem de aralarındaki ilişkinin değişim ve dönüşüm hikayesi ekseninde sürükleyici ve merak uyandırıcı bir şekilde sergilenmiştir. Yazarın psikolojik gerçekçilik ile kurguladığı oyundaki Gilles ve Lisa karakterleri arasındaki çatışmaya seyirci, neredeyse üçüncü bir kişi olarak davet edilmiş, özdeşim kurması sağlanmıştır. Oyunun tamamen dramatik yanılsamaya dayalı yapısı, oyun kişilerinin birbirlerine dürüst ve açık olmayan yaklaşımlarının uyandırdığı merak, seyirciyi bu ilişkiyi izleyen, mahrem

konuların tartışılmasını dikizleyen bir konuma taşır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de ilgi gören oyun ilk kez 2007 yılında Oyun Atölyesi'nde Kemal Aydoğan yönetmenliğinde sergilenmiş, Gilles karakterini Haluk Bilginer, Lisa karakterini Vahide GÖrdüm canlandırmıştır (Akmen, 2008). Oyun 2018'de 46 Oyuncuları, 2019'da Tiyatro Merdiven tarafından sahnelenmiştir (Sanat S. K., 2018; Ergun, 2019). 17 Mart 2025'te prömiyer yapan son prodüksiyonu ise Ersin Umut Güler yönetmiş, oyunda Dolunay Soysert ve Bülent İnal rol almışlardır (Sanat K., 2025).

Sosyolojik bir kurum olarak değerlendirildiğinde, ekonomik ve toplumsal yaşamın ana unsurlarından olan aile, biyolojik, psikolojik ve ekonomik açıdan nesli devam ettirme, maddi olanakların sağlanması gibi her toplumun kendine özgü olan kültür ve gerekliliklerini yerine getirebilmek için kurulur. Bireylerin toplum ile ilk temâsı, bir parçası olarak dünyaya geldiği ailenin içinde başlar ve bu çerçevede bireysel içgüdüleri ve toplumsal değer yargıları bilişsel ve davranışsal olarak gelişmeye ve öğrenilmeye başlanır (Kasapoğlu ve Karkiner, 2011). Aile, bağlı olduğu sosyal organizasyon örüntülerinden etkilenir ve değerlendirilirken bu çerçeve dikkate alınmalıdır (Şenol-Durak ve Fışıloğlu, 2007). Aileyi incelemekte birçok psikolojik yaklaşımının yanı sıra Bağlanma Kuramı da kullanılır; bu kuram hem aile içinde romantik ilişkiyi temellendirebilmek hem de bireyin romantik ilişkideki duygusal yoğunluk, beklenti ve isteklerini anlamlandırabilmek adına önemli bir kuramdır (Kaya, 2021).

En küçük toplumsal yapı olarak kabul edilen aile çok katmanlı bir yapıdır ve mutluluk kadar birçok çatışmayı da beraberinde getirir. *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* adlı oyunda da yazar, merak unsurlarını tetikleyen içi içe geçmiş çok katmalı bir olay örgüsünün içinde evli bir çiftin çatışmasını, yarattığı derinlikli karakterler ve diyaloglar aracılığıyla günümüz ilişki problemlerini sergilemiştir. Gilles ve Lisa karakterleri aracılığıyla hem bireysel hem de ilişkiye yaklaşımlarındaki farklılıklarıyla bu problemler bir bir ortaya dökülür. Oyun Gilles'in, eşi Lisa ile eve gelmesiyle başlar. Ünlü ve başarılı bir yazar olan Gilles, evde yaşadığı bir kaza sonucu hafıza kaybı yaşamış, iki hafta boyunca hastanede gördüğü tedaviden sonuç alamamıştır. Lisa'nın Gilles'e ev içinde gösterdikleri ve anlattıkları sayesinde ikili arasındaki yaşantı hakkında bilgi edinilir; ancak Lisa'nın aktardığı romantik ve sevgi dolu anların tam tersi duygu ve durumları içerdiği, bu bağlamda Lisa'nın doğruları söylemediği anlaşılır. İşin aslı Gilles'in kafasına vurarak bu kazaya neden olan Lisa'dır ve eşinin yaşadığı hafıza kaybı probleminden yararlanarak ikilinin yaşantısındaki her şeyi

olmasını istediği şekilde aktarmaya çalışmaktadır. Yıllardır evliliklerine ve yaşadıkları ilişkiye ilgisiz olan Gilles ise Lisa'nın anlattıklarını ilgiyle dinlemekteyse de bir süre sonra aslında en başından itibaren her şeyi hatırladığını itiraf eder. Yalanların, hayallerin, gizlenen her şeyin ortaya döküldüğü bu süreç, tutkulu aşk ile problemlili bir evlilik arasında salınıp durur. Böylece seyirci durumlar, duygular ve bireylerin farklılıkları bağlamında konuya yaklaşma fırsatı bulur.

Schmitt, *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* adlı oyununda ihanet, duygusal bağımlılık, güven, kıskançlık, bireysel özgürlük gibi konular etrafında şekillenen bu problemler, her ilişkinin kendi dinamiği içinde partnerlerin kesiştiği ve ilişkiyi karmaşıklaştıran konulardır. Schmitt tüm bunları oyunun merkezinde yarattığı çatışmaya sığdırmış ve oyun kişilerini bu çatışmanın etrafında karanlık taraflarını ortaya döktürürken yer yer eklediği mizahi dokunuşlarla seyirciyi hem güldürmeyi hem de düşündürmeyi başarmıştır. Oyun bu anlamda, bireylerin evlilik/romantik ilişkilerini zedeleyen kıskançlık, duygusal bağımlılık, sorun çözme becerisi, güven, şiddet gibi romantik ilişki içinde gelişen ve tekrarlayan bilişsel ve davranışsal kalıplara dair çözüm ve iç görü oluşturmayı hedefleyen psikolojik bir kuram olan Bağlanma Kuramı ile pek çok ortak noktada kesişmektedir. Bu bağlamda olay örgüsü ve oyun kişileri arasındaki ilişkiye bakıldığında partnerler arasındaki bağımlılık, güven, kaygı ve duygu düzenleme becerileri gibi bağlanma teorisi kapsamında incelenen temalara yer veren *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler*, Bowlby'nin geliştirdiği bağlanma kuramı ile incelenmek için uygun görünmektedir.

Ana Hatlarıyla Bağlanma Kuramı

Bir bireyin yaşam kalitesi, toplum içinde var olabilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi, çekirdek ailesi ve sosyal çevresindeki insanlarla sağlıklı, yakın ve duygusal ilişki kurabilmesiyle alakalıdır; bu çerçevede incelenen temel kavramlardan birisi ise bağlanmadır. Bağlanma, bireyin doğduğu andan itibaren yaşadığı ortam içerisinde şekillenen, ömür boyu süreklilik gösterdiği düşünülen, bireyin çevresindeki diğer kişilerle ilişki kurma ağını biçimlendiren bir mekanizma olarak tanımlanır (Tuncay, 2021). Yirminci yüzyıl psikoloji biliminde insan davranışlarını anlamaya yönelik çalışmaların önemli bir kısmı yetişkinlik ile çocukluk arasındaki ilişkilere dayandırılmıştır; dolayısıyla bağlanma kavramı da bireyin yetişkinlik ve çocukluk dönemleri arasındaki ilişkilerle ele alınmıştır. Bağlanmaya ilişkin kuram John Bowlby tarafından ortaya atılmış ve onun adıyla anılmaktaysa da büyük oranda ardılları tarafından geliştirildiğini de kaydetmek gerekir.

Bowlby (1973), bireyin çocuklukta bakım vereni ile kurduğu ilk ilişkiyi ve bunun önemini açıklamış, bu bağın ömür boyu süren yaşantının bir unsuru olduğunu ileri sürmüştür. Bağlanma kuramı, çocuğun doğduğu andan itibaren bakım vereni (anne, baba, büyükanne vb.) ile arasındaki duygusal bağın nasıl oluştuğunu, kişilik ve kişilerarası ilişkilerin çocukluk dönemindeki bağlanma ilişkisinden nasıl etkilendiğini ortaya koymaktadır. Daha yalın bir ifadeyle bebek ve bakım vereni arasındaki ilişki, bireyin bağlanma stilini oluşturmakta, bu stil bireyin diğerlerine yönelik algı ve beklentilerini şekillendirerek sosyal ve duygusal süreçlerini etkilemektedir (Ainsworth vd., 2015; Bowlby ve Holmes, 2012).

Bağlanma kuramında yapılan son çalışmalar yetişkinlerde bağlanmayı dört ana bağlanma modeli ile açıklamaktadır. Önceleri yetişkin bağlanma modellerinin büyütülme şekli ile bağlı olduğu düşünülürken, günümüzde genler ya da yaşam deneyimleri gibi farklı etkenlerin etkisi de bu etkilere eklenmiştir (Levine ve Heller, 2023). Bugün de yaygın olarak kullanılan dörtlü bağlanma modeli yetişkinlikteki bağlanma şekillerini ve buna bağlı olarak oluşan düşünce şemalarını açıklamaktadır. Bu modele göre güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu olmak üzere dört bağlanma modelinden söz edilmektedir. Bu çalışmanın analiz bölümünde oyun kişileriyle ilişkilendirilecek bu bağlanma modellerini ana hatlarıyla açıklamak faydalı olacaktır. Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, bebeklik ve çocukluk yıllarında bakım vereni tarafından duygusal ve fiziksel ihtiyaçları doğru ve yeterli şekilde karşılanmış bireylerdir. Bağlanmanın gerçekleştiği bu dönemde hassas, ihtiyaç duyulduğunda yanında olan, duyarlı bir ebeveyn ile bağ kuran bireylerin, kendi benlik algısı da olumlu gelişir. Yakın ilişkilerinde düşük kaygı ve kaçınma gösterir; diğerlerine karşı güvenilir, olumlu ve iyi bir algıya sahip olur (Arı, 2021). Bir başka deyişle dış dünyanın destekleyici ve güvenilir olduğuna dair bir inanç sistemi geliştirirler. Bunun aksine reddedici, duyarsız, tutarsız, beklenti ve ihtiyaçları karşılamayan bir bakım veren (bağlanma figürü) ile kurulan ilişki çocuğun kendisini sevgi ve destek görmeyi hak etmeyen biri olarak algılamasına ve güvensiz bağlanma örüntüsü geliştirmesine sebep olur (Bowlby, 1973).

Kayıtsız bağlanma stilinde, bireyin kendi benlik algısı olumlu ancak diğerlerine karşı olumsuz algıya sahiptir. Bu bireyler, diğerlerine karşı duyulan gereksinime, yakın ilişki kurma gerekliliğine ya da yardım alma ihtiyacına karşı savunmacı ve reddedici, kendilerini eşlerinden duygusal olarak uzak tutma eğilimindedirler (Sümer ve Güngör, 1999). Saplantılı bağlanma stilinde, birey olumsuz benlik algısına sahipken diğerlerine karşı olumlu algı geliştirir. Bağlanma döneminde temel bakım, ihtiyaç ve istekleri göz ardı edilen, tutarlı karşılanamayan bebekler kendi

değeri ile ilgili olumsuz algı geliştirirler. Bu bireylerde kendini sevmeye değer bulmayan, yetersiz ve değersiz olduğu temel inancı baskındır (Arı, 2021). İlişki içinde gerçekçi olmayan beklentiler geliştirme eğilimi içinde olmaları, ilişkiden ve partnerden beklentileri istedikleri düzeyde karşılanamayınca genellikle reddedilme ve terk edilme korkusu yaşamalarına sebep olur (Bozkurt, 2014).

Korkulu bağlanma modelinde ise birey hem kendi hem de diğerleriyle ilgili olumsuz algı geliştirmiştir. Bu bireylerin, kendilerine dair geliştirdikleri bireysel değersizlik duyguları, diğerleri tarafından kabul edilme isteği ve onaylanma kaygısı yaşamalarına, ilişki içinde partnerlerine bağımlı olmalarına neden olur (Arı, 2021). Bununla birlikte, her ne kadar sosyal temas ve yakınlık ihtiyacı duysalar da diğerlerine karşı geliştirdikleri olumsuz algı ve beklentileri sebebiyle, ikili ya da romantik ilişki içinde yüksek kaygı ve yüksek kaçınma davranışları gösterir, duygusal bağ ve yakınlık kurmaya tereddütlü yaklaşırlar (Levine ve Heller, 2023).

Bağlanma kuramı, evlilik ve aile ilişkilerini inceleyen çalışmaların da yaklaşımlarından biridir. Evlilik, birbirinden farklı yaşantılara sahip olan iki insanın birlikte yaşamsal ilgi ve ihtiyaçlarını gidermek, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla kurulan ilişkiler sistemidir (Fidanoğlu, 2006). Sosyal yaşantının önemli bir parçası olan evlilik, iki birey arasında destek, güven ve dayanışma gibi temel sosyal ihtiyaçların karşılanmasına olanak sağlamanın yanı sıra, sevgi ve bağ kurma temel duygusal ihtiyaçları gidermekte, bireylerin geleceğe dair kaygılarını azaltmaktadır (Tuncay, 2021). Evlilik ilişkisinin niteliğini tanımlamak için evlilik uyumu, evlilik doyumu ve mutluluğu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Bozkurt, 2014). Evlilik uyumu, partnerler arası ilişkiyi devamlı kılabilmek için uyum içerisinde var olma durumudur (Bradbury, 1990). Evli çiftlerde genel olarak tatmin edici, tutarlılık içinde, yakın ilişkiler oluşturmak ve devam ettirmek en önemli beklentilerden biridir. Pek çok araştırma, bireylerin bağlanma modelleri ile evlilikteki ilişki dinamikleri ve doyumunun ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin güvenli bağlanan bireylerin eşleriyle ilişkilerinde uyumlu olup, duygularını daha iyi düzenleyebildiği, daha az çatışmalı ilişkiler kurabildikleri düşünülmektedir (Cohn vd., 1992). Ya da kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin, romantik partnerleriyle kurdukları ilişkinin, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin romantik partnerleriyle kurdukları ilişkiye göre daha düşük bir zevk düzeyi ve ilişkide daha az yakınlık arayışı gösterdiği görülmüştür (Tucker ve Anders, 1998). Saplantılı bağlanma stiline sahip eşler ile evlilik uyumu arasında ise negatif bir ilişki olduğu, tam tersine şiddet uygulama ve maruz kalma eğiliminin güvenli bağlanma stiline sahip eşlere oranla ise pozitif bir

ilişki olduğu da bilimsel araştırmalarla ortaya konmuştur (Bozkurt, 2014). Bağlanma stilleri konusundaki araştırmalar, Bowlby'nin ilk çalışmalarından bu yana pek çok eklenti ile geliştirilmiş, bugün hâlâ yetişkin davranışlarını, evlilik ilişkilerini anlamak ve incelemekte yol göstericidir.

Bağlanma Kuramı Perspektifinden *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler*

Éric-Emmanuel Schmitt'in yazdığı, modern dünyaya ilişkin beklentiler ve evlilik kurumun gerekliliklerinin çatıştığı *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* oyununda günümüz ilişki problemleri kurgusal iki karakter ile ilgi çekici bir şekilde sunulmaktadır. Bu noktada hem bireysel hem de evlilik içindeki ilişkilere nedensellik, çözüm ve iç görü sunan Bağlanma Kuramı ile oyundaki ilişkiler çözümlenmeye çalışılacaktır.

Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler on beş yıldır birlikte olan bir çiftin onları ayrılmaya kadar götüren ilişkilerindeki problemleri ele almaktadır. Oyunun başından itibaren bir bir ortaya dökülen problemler, günümüz ilişki problemine de ayna tutar. Gizemli bir şekilde başlayan oyun ilerledikçe hem oyun kişilerinin ilişki içindeki tutum ve davranışları hem de partnerinden beklentileri açık bir şekilde anlaşılır. Oyun süresince her iki partner aynı problemi kendi perspektiflerinden anlatırken, bir probleme iki farklı bakış açısı ve çözüm arayışı da ortaya koymaktadır. Günümüz romantik ilişki problemleriyle oldukça örtüşen oyunu, bireylerin yakın ilişki kurma, sürdürme ve güven arayışı üzerine odaklanan Bağlanma Kuramı çerçevesinde incelemek Lisa ve Gilles arasındaki ilişki dinamiğini anlamlandırmak adına kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Yazarın farklı bağlanma stillerine sahip olan evli bir çift yaratmış olması, partnerler arasında hiçbir zaman anlam bulamadığını gördüğümüz bambaşka ilişki beklenti ve kırgınlıklarına yol açtığını görmekteyiz. Lisa ve Gilles'in oyun boyunca nedenini sorguladığı ilişkileri içinde bir türlü sağlayamadıklarına ikna olduğumuz birbiriyle örtüşmeyen yakınlık ihtiyacı ve karşılanamayan güvenlik arzusu vardır. Yıllardır süren ilişkilerinde bu beklenti ve kırgınlıkların hiçbir zaman karşılık bulamamış olması aynı zamanda da aralarındaki çatışmayı dramatik açıdan da sahne üzerinde bu kadar gerçekçi ve güçlü kılan bu çatışma bir rastlantı değil, Lisa ve Gille'in farklı bağlanma stillerine sahip oluyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda tiyatro sahnesinde Lisa ve Gilles'in farklı bağlanma stillerinin evlilik içi ilişkilere nasıl yansıdığını incelemek oldukça dikkat çekici bir örnektir. İzlerken kimin haklı olduğu ya da hangisinin doğru davrandığı çatışmasını oyunun başından sonuna kadar seyirciye sorgulatan oyun, seyircinin dikkatini ve heyecanını diri tutmuş olur. Gilles ve Lisa bu sorgulamanın iki zıt öznesidir.

Lisa, oyun boyunca partnerine duyduğu yoğun yakınlık arayışı, güvence ihtiyacı ve terk edilme kaygısıyla hareket eden bir partner olarak kaygılı bağlanma stilini yansıtmaktadır. Kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler, partnerlerinden sürekli onay ve sevgi görme ihtiyacı duyar, tüm bunlar partneri tarafından karşılanamadığında ise yoğun terk edilme korkusu yaşarlar (Hazan ve Shaver, 1987). Lisa'nın perspektifinden Gilles ile yaşadıklarının ne anlama geldiğini, kimin suçlu ya da haklı olduğunu sürekli kendi kaygıları çerçevesinde anlamlandırdığı ve kontrol etmeye çalıştığı görülmektedir. Oyunun başından itibaren ilişkiye ve yanmışlıklara dair anlatıyı sürekli kendi perspektifinden değerlendirmesi, kaygılı bağlanmaya sahip kişilerde görülen ilişkisel hikâyeyi kontrol etme eğilimiyle açıklanabilir (Mikulincer ve Shaver, 2007).

Gilles ise oyundaki davranış örüntüleriyle kaçınan bağlanma stiline özelliklerini sergilemektedir. Sürekli Lisa'ya karşı duygusal mesafe koyma eğilimi, sorgulayıcı yaklaşımı ve duygusal geri çekilme yatkın tutumları, kaçınan bağlanmanın temel davranış örüntüleriyle örtüşmektedir. Özellikle evin içerisinde yalnızca kendisine ait olan ve başkalarının dahil olmasını istemediği bir odaya sahip olması, aşırı yakınlıktan duyduğu ve evlilik çatısı altında bile bireysel özerkliğini korumaya önem verdiğini göstermektedir. Oyunun sonlarına doğru Gilles'in daha önce dile getirmediği, bastırılmış duygularını Lisa'ya açması ise kaçınan bağlanan bireylerde görülen duygusal ihtiyaçlarını bastırma ve bu ihtiyaçları yalnızca kriz ya da yoğun gerilim anlarında ifade etme eğilimiyle örtüştüğü görülür.

İlişki dinamikleri incelendiğinde Bağlanma kuramı kapsamında yetişkin romantik ilişkilerde sıklıkla gözlemlenen temel dinamiklerden biri, yakınlık ve özerklik arasındaki çatışmadır. Kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler, ilişkide sürekli onay, ilgi ve duygusal yakınlık talep ederken; kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler ise aşırı yakınlıktan rahatsızlık duyarak kişisel özerkliklerini koruma yönünde davranışlar sergilerler (Mikulincer ve Shaver, 2007). Bu kuramsal ikiliğin somut bir yansıması, Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler oyununda Lisa ve Gilles karakterleri üzerinden görülmektedir. Lisa'nın ilişkide güvence arayışını pekiştiren yoğun yakınlık talepleri ile Gilles'in duygusal mesafe kurarak bireysel alanını koruma eğiliminin ilişkilerinde yarattığı gerilim, sahne üzerinde güçlü bir dramatik çatışmaya sebep olmaktadır. Böylece oyun, bireylerin bağlanma stillerinin ilişkisel dinamikleri nasıl şekillendirdiğini ve çiftler arası çatışmaların temelinde hangi psikolojik ihtiyaçların yer aldığını görünür kılmaktadır. Lisa ve Gilles'in oyun boyunca tartıştıkları konular değişse de merkezden hep benzer duygusal ihtiyaçlar etrafında dönüp durdukları görülür. Lisa ve Gilles'in bu ilişki döngüsü, oyunda da görüldüğü gibi partnerler arasında iletişimi bozarak

ilişkinin doyumunu ve istikrarını olumsuz yönde etkileyen kısır bir döngü yaratır.

Bu bağlamda oyun, yalnızca evlilik çatışmalarını değil, aynı zamanda bağlanma kuramının temel varsayımlarını sahne üzerinde somutlaştırarak teorinin edebî ve dramatik metin çözümlemelerinde nasıl işlevsel bir araç olabileceğini göstermektedir.

Bağlanma Stilleri Bakımından Lisa ve Gilles

Bir ilişkiyi doğru analiz edebilmek ve partnerler arasındaki dinamiği açıklayıp, çözüm önerisinde bulunabilmek için, etik ilkeler göz ardı edilmeden, başta demografik bilgiler olmak üzere pek çok bilgi edinilmesi gerekir (Temel, 2019). Bu noktada oyun, karakterlerin aile yapıları ve demografik bilgileri hakkında kısıtlı bilgiler sunmaktadır. Ancak bağlanma kuramı kapsamında incelenecek olan, olay örgüsü içinde değişen ve dönüşen iki karakter, ilişkideki temel problemin ne olduğu, ilişkiye yaklaşım ve beklentilerini, çözüm bulma becerileri, bazı bilişsel ve davranış kalıpları hakkında yeterli bilgi vermektedir. Karakterler özelindeyse kendi içlerine dönüp duygu durumlarını ve davranışlarının nedenselliğini açıkladıkları anlarda ve karşılıklı çatışma halindeyken ortaya çıkan kendini tekrar eden bazı tepkileri (savunma mekanizmaları) sayesinde daha derinlikli ve bağlanma kuramı ile analiz etmeye açık bilgiler elde edilebilmektedir.

Oyunun ana çatışması, partnerlerin aynı problemi farklı bakış açılarından değerlendirip, farklı çözüm arayışı içinde olmalarına dayanmaktadır. Birbirlerinden beklentileri, dargınlıklarının sebebi, ilişki içindeki mutluluk ve mutsuzluk kaynakları tamamen farklıdır. Bu çatışmanın kaynağını ve oyun kişilerinin neden zıt bakış açılara sahip olduklarını anlayabilmek için Bowlby'nin Bağlanma Kuramı bütünlüklü bir karakter analizi yapma imkânı sunmaktadır. Karakterlerin hangi düşünce kalıpları ve ilişki kurma dinamiklerine, hangi bağlanma stiline göre davrandıklarını anlamak ana çatışmanın temellendirilmesini de güçlendirecektir.

Oyun, Lisa'nın ışıkları yakarak evi aydınlatmasıyla başlar. Lisa, Gilles'in kendisini eve ait hissetmesi için elinden gelen her şeyi içtenlikle yapmaya çalışmaktadır. Gilles ise içeri girmekte tereddütlüdür. Bu çerçevede oyun, karakterler ve evlilikleri ile ilgili ilk ipucu olarak değerlendirilebilir: kapının önünde gitmek ve kalmak arasında sıkışmış Gilles ile ilişkisine ve evliliğine sahip çıkan, kocasını kazanmaya çalışan Lisa.

Lisa, zaman zaman saplantılı bağlanma modelinde görülen kişilik örüntülerini sergilese de genel hatlarıyla kaygılı bağlanma modeli kapsamında değerlendirilebilir. Çünkü Lisa oyun boyunca, partnerinin ilişkiyi sürdürmek istemediği, kendisini sevmediği inancına dayanan,

duygusal olarak iniş çıkışlara sahip bir davranış ve düşünce örüntüsüne sahiptir. Bu nedenle de Lisa'nın temel inanç sisteminde kendisine dair değersizlik duyguları olduğu düşünülebilir. Bunun en temel kanıtı Gilles'e karşı olan yüksek duygusal bağımlılığıdır. Lisa oyun boyunca kendilik değerleri ve yaşantısı hakkında neredeyse hiçbir şey söylemez. Çünkü onun için önemli olan tek şey ilişkileri ve partneridir. Bu durum, Lisa'nın kendilik değerlerinin onaylanması için Gilles'e bağımlı olduğunu düşündürmektedir. Tüm bu verilerle kaygılı bağlanma stiline sahip olduğu söylenebilecek Lisa'nın şu sözlerinden de durum anlaşılabilir:

Lisa – İnsan kaderinden kaçamaz. Benim kaderim sensin... Asla fiziksel olarak birbirimize ait olamayacağız. Ama zihinsel olarak birbirimize aیتiz. Sen bana düştün, ben de sana. Birbirimize mahkûmuz. Sen benim anılarımin, umutlarımin, düşlerimin erkeğisin. Beni buradan yakalıyorsun. Biz ayrılabiliriz belki, ama birbirimizi terk edemeyiz. (Schmitt, 2008, s. 48)

Kaygılı bağlanma modelinde olduğu gibi Lisa'nın da oyun boyunca temel düşünce ve endişelerinin kaynağı terk edilmek veya reddedilmektir; Gilles'e karşı güven duygusu beslemekte zorlanır ve bu durumu şu sözlerle açıkça ifade eder:

Lisa – Sana güvenmeyi başarsaydım, o zaman artık kendime güven duymazdım. Güven duymakta zorlanıyorum. (Schmitt, 2008, s. 58)

Gilles'in ise kaçınan bağlanma modeline sahip olduğu düşünülebilir. Yazdığı tüm kitapları kendine atfediyor olmasından anlaşıldığı üzere kendisine dair oldukça yüksek ve olumlu benlik algısına sahiptir. Aile yaşantıları içinde kendisine ait, Lisa'yı içine katmadığı, kendisini bağımsız hissettiği duygusal ve fiziksel bir alan yaratmış olduğu görülür. Bu onun kaçınan bağlanma modelinde görüldüğü gibi özerkliğine önem verdiğini düşündürmektedir. Gilles'in Lisa'yı başka bir kadınla aldatması ilişkilerinde derinlik arayışı içinde olmadığını ve ilişkisine gereğinden daha az değer verdiğini düşündürür. Gilles'in kayıtsız bağlanma stiline olması yanında aldatmaya meyilli olduğu da şu sözlerinde kendini göstermektedir:

Gilles – Koca olarak sadakatsiz olmayı arzuluyordum. Ben çift kişiydim Lisa. (Schmitt, 2008, s. 62)

Gilles'in oyun boyunca ilişki ve evliliğe bakış açısının –kaçınan bağlanmada görüldüğü gibi– başkalarına duyulan gerekliliği ve yakın ilişki ihtiyacını savunmacı bir şekilde reddettiği görülmektedir.

Gilles – Kadınlar ve erkekler ancak içlerinde en aşağılık, en bayağı, en çirkin olanı; çıkarı, değişim korkusunu, yaslanma korkusunu, yalnızlık korkusunu taşıdıkları sürece birlikte olurlar. Körelirler, küçülürler, hayatlarını anlamlı kılacakları düşüncesini bir kenara bırakırlar. Mezara tek başlarına yürümek için el ele tutuşurlar. (Schmitt, 2008, ss. 52-53)

Gilles, kaçınan bağlanma stiline sahip olmasının yanında duygularını ifade etmekte zorlanan birisidir:

Gilles – Seni ne kadar çok sevdiğimi, bunu sana söyleyemiyordum. Bu ikimize kelepçe vurmak anlamına geliyordu. (Schmitt, 2008, s. 63)

İki oyun kişinin bağlanma stillerinin tespiti, bu kişilerin çatışma yaratması, temaların ilerleyişi ve olayın gelişimi bakımından yönelişlerini de daha anlaşılır kılmaktadır. Artık bu tespitin izinden giderek farklı durumlardaki tepkileri bağlanma stillerinin ayrıntıları çerçevesinde irdelenebilir.

Beş Noktada Gilles ve Lisa'nın Bağlanma Stilleri

Bağlanma kuramına göre bir ilişkide bağlanma stillerinin farkları şu beş noktada kendisini gösterir: 1) Yakınlığa ve birlikteliğe bakışları, 2) Çatışmayla başa çıkma yöntemleri, 3) İstek ve ihtiyaçlarını ifade etme becerileri, 4) Partnerlerinden ve ilişkilerinden beklentileri, 5) Cinselliğe karşı tutumları (Levine ve Heller, 2023). Lisa ve Gilles'in bu beş temel noktada gösterdikleri farklılıklar, oyundaki çatışmayı daha iyi analiz etmek için yol göstericidir.

Oyun boyunca iki karakterin de çatıştığı en temel problemin yakınlığa ve birlikteliğe bakışları olduğu görülür. Lisa en başından beri bu evliliği kurtarma ve ilişkiye devam etme istegindedir. Lisa için evliliklerinin önemli olduğu şu repliklerden anlaşılabilir:

Lisa – Evliliğimizin bitmesi söz konusu bile değil. Bu benim eserim. Bizim eserimiz, sen de onunla gurur duymuyor musun? (Schmitt, 2008, s. 48)

Lisa, Gilles'in ona yalan söylediğini henüz bilmeden önce ilişkilerini ve eşini hayal ettiği gibi anlatır. Uzun bir süre gerçeği tamamen görmezden gelip yalan söyleyerek, iyi bir koca olduğuna ve ilişkilerinin iyi olduğuna Gilles'i inandırmaya çalışır:

Lisa – Sana yalan söylemiyorum Gilles, sen tam benim tarif ettiğim gibisin. Bana uygun bir erkek. (Schmitt, 2008, s. 28)

Gilles ise yazdığı *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* adlı kitabının ön sözünde evliliğine ve ilişkiye bakış açısına dair şu cümleleri yazmıştır: “İki katil, evlilikle gelen ateşkesi seçerek birlikteliklerini sürdürürlerse bu kez topluma karşı savaşmak için birleşeceklerdir. İşte burada dolandırıcılık bir şahesere dönüşür. İki düşman şimdi aile adına her şeyi mubah sayacaktır. Aile ya da başkasını sevmek kisvesi altındaki bencillik” (Schmitt, 2008, s. 33).

Kayıtsız bağlanma stiline sahip kişilerde olduğu gibi Gilles de bu sözleri ile başkalarına duyulan gereksinimi, yakın ilişki ihtiyacını ve gerekliliğini savunmacı bir biçimde reddeder. Lisa ise tartışmaları esnasında birlikteliklerine dair şu sözleri söyler:

Lisa – İnsan kaderinden kaçamaz. (Sessizlik) Benim kaderim sensin... Biz birbirimize mahkumuz. (Schmitt, 2008, s. 48)

Bu sözlerden Lisa'nın Gilles'e göre daha uçlarda sevgi dili ve beklentisi olduğu düşünülebilir. Gilles yine oyunun başka bir kısmında Lisa'ya evliliğe dair düşüncelerini açıklayan şu sözleri sarf eder:

Gilles – Evlilik anahtarı sadece içinde oturanlarda bulunan bir evdir. Kapı üstlerine kitlenirse o ev bir zindana, onlar da mahkûma dönüşür. (Schmitt, 2008, s. 55)

Çatışma ile başa çıkma yöntemleri bağlamında Gilles ve Lisa'nın oyun boyunca sergilenen tartışmaları ve kendilerini savunma biçimleri incelendiğinde, Lisa'nın ilişkiye dair daha kurtarıcı ve kazanmaya odaklı olduğu görülmektedir. Lisa yer yer yalan söylemek, gerçeği reddetmek ve manipüle etmek pahasına da olsa Gilles'i kazanmaya ve evliliklerini kurtarmaya odaklıdır.

Lisa – Seni geri dönüştürüyorum, yeniden yaratıyorum. Eskisinden yenisini yaratıyorum. Tanıdığım adamdan daha iyisini yontuyorum. Kusurlarını senden gizleyerek siliyorum. Sende olmayan nitelikleri veriyorum sana. Kendime uygun, kusursuz bir çift için seni yeniden biçimliyorum. Şu anda evlilik hayatımı düzenliyorum. (Schmitt, 2008, ss. 27-28)

Gilles'in ise tartışmanın öznesine göre ya çok yakın ve samimi ya da çok uzak ve savunmacı davrandığı görülür. Partnerinin duygusal ihtiyacı ne olursa olsun kendi doğrularından ve düşüncelerinden taviz vermez. Gilles'in Lisa'yı aldattığını itiraf ettiği sahnede bu nokta açıkça izlenebilir:

Gilles – Toplum içinde açık fikirli olduğunu ileri sürersin, ama aslında başka bir kadına dokunabileceğim düşüncesine bile tahammül edemezsin. (Schmitt, 2008, s. 54)

Gilles, bu durumdan dolayı Lisa'yı suçlar ve kendi davranışının sorumluluğunu reddeder. Duygu ve düşüncelerinden dolayı Lisa'yı kötü ve suçlu hissettirme eğilimindedir. Bu sayede ilişkinin dinamiklerini elinde tutmaya çalışır:

Gilles – Özetlersem, senin kuruntulara kapılmanın suçlusu benim. Benim davam gıyabımda, kitaplarımın arkasına zulalanmış iki viski şişesi arasında itiraz edemeden, savunma yapamadan görülmüş, Beni tepeledin, çünkü kuruntulu düşlerinde hayali bir Gilles senden vazgeçiyordu. O kendini başkalarının kollarına atarak seninle dalga geçiyordu! Sorun şu ki, sen hayal ürünü bir kafaya değil, benim kafama vurdun. (Schmitt, 2008, s. 56)

Burada görüldüğü gibi Gilles yaptığı yanlış itiraf ettikten sonra o yanlış odaklanmaktansa alkol bağımlılığı sorununa sözü getirir. Ek olarak kuruntulu düşünceleri nedeniyle Lisa'yı suçlayarak kendisinden özür dilemesini de sağlar. Bu noktada çatışma ve başa çıkma yöntemlerinin analiz edilebileceği bir diğer önemli konu gündeme gelir: Lisa'nın alkol bağımlılığı.

Lisa yaşadığı alkol problemini aylardır kocasından gizlemeye çalışmıştır. Bu durum farklı zamanlarda ifade ettiği duygu durumlarını da açıklamakta, onun yoğun stres, üzüntü ve yalnızlık içinde olduğunu, tüm bunlardan bir kaçış yolu olarak alkol tüketmeyi tercih ettiğini düşündürmektedir. Kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin alkol bağımlılığı geliştirme riskinin diğerlerine göre daha fazla olduğu bilinmektedir (Yıldızhan, 2019). Bu konuda Gilles’in Lisa’ya karşı başta oldukça sahiplenici ve aşk dolu olduğu görülür.

Gilles – Yanılıyorsun, Lisa, utanan benim, ben. Kitaplarımın arkasına gizlenmiş, bu şişeleri bulduğumda senin kadar benim de utancım oldu bu. Alkolle sorunun nedir senin?... Seni seviyorum... seni kendine karşı korumam mı gerekiyor? Seni herkese karşı korurum, ama san karşı... (Schmitt, 2008, s. 36)

Gilles’in bu sahnede olduğu gibi oyunun birçok anında Lisa’ya karşı ebeveynlik rolünü üstlendiği görülmektedir. Kaçınan bağlanma stiline sahip kişilerde olduğu gibi (Levine ve Heller, 2023) Gilles bu ilişkide ebeveynlik rolü üstlenerek, ilişkide kendisini daha bağımsız, üstün ve güçlü hissetmeye çalışır. Sonrasındaysa konunun öznesi kendi olunca, yani aldattığını ya da yalan söylediğini itiraf edince, meseleyi farklı bir şekilde Lisa’nın yüzüne vurur:

Gilles – Neden içiyorsun? (Lisa cevap vermez.) Acı çekmeye bir son vermek mi istiyorsun? (Lisa onaylar.) Bir an önce şişmanlamak, çirkinleşmek ve yüzüne bakılmaz hale mi gelmek istiyorsun? Mısır patlağı gibi şişmiş, “Bakin yine de beni bırakmadı” diyerek insanlara tepeden bakan bir kadınla mı gezmemi istiyorsun? (Schmitt, 2008, s. 51)

Gilles ve Lisa’nın istek ve ihtiyaçlarını ifade etme becerilerine bakıldığında birbirlerinden ne kadar kopuk, iletişimde ne kadar zayıf oldukları görülür. On beş yıl boyunca ilişkilerine dair dile getiremedikleri her şey bu tartışmada su yüzüne çıkmıştır. Bu durumun ilişkilerinde olduğu kadar aslında onlara birey olarak da ne kadar zarar verdiği anlaşılır.

Gilles on beş yıl boyunca Lisa’ya söyleyemediği sözleri bir kitabın ön sözüne sığdırmaya çalışmış ve bunu da ona açıklama ihtiyacı bile duymamıştır: “Karım, vicdanım, vicdan azabım, aşkım Lisa’ya. Ona tapan ama onu hak etmeyen Gilles” (Schmitt, 2008). Lisa ise bu kitaba dair düşüncelerini şu şekilde ifade eder:

Lisa – “Aşkın yazgısı çöküştür.” Bunu kitabında sen yazdın. “Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler”de. Korkunç! Kitabını okuduğumda duymamam gereken bir sohbe kulak misafiri olduğum duygusuna kapılmışım, bana dair kötü şeyler, bize dair berbat şeyler söylediğin bir sohbet, bütün düşlerimi yok eden bir sohbet. Aşkın çöküşü! (Schmitt, 2008, s. 52)

Lisa bu kitap üzerinden Gilles’in ilişkilerine bakışını anlamaya çalışmıştır. Gilles kaçınan bağlanma modelinde görüldüğü gibi (Levine ve Heller, 2023) ilişki içinde duygu ve düşüncelerini

paylaşmaktan kaçınıyor oluşunu şu sözlerle ifade eder:

Gilles– ...günlerimi, gecelerimi seninle geçiriyordum, ama kendime farklı bir hikâye anlatıyordum. Hafızamı kaybetmişim, çünkü seni istiyordum, ama göz göre göre başkalarına bakıyordum. Hafızamı kaybetmişim, çünkü sana karşı baş edilemez bir duygu besliyordum ama küçük itkilerimden söz etmeyi tercih ediyordum. Hafızamı kaybetmişim, çünkü aslında sana sadıktım, ama bunu itiraf etmektense gebermeyi tercih ediyordum. Sana tapıyordum ve bunu sana söylemeyi unutuyordum... (Schmitt, 2008, ss. 62-63)

Gilles, Lisa ile iletişiminde, Lisa'nın kaygılı bağlanma modelinin neredeyse bir gereği olarak Gilles'i kaybetme içgüdüleriyle onu sürekli onayladığını, kendisinin de bundan rahatsız olduğunu dile getirir. Öyle görünüyor ki kaygılı bağlanma özellikleri, kaçınan bağlanma özelliklerini uzaklaştırmaktadır.

Gilles – Evet mi diyorsun? Bana sen hep evet diyeceksin... Beni hoşnut etmek için hep evet. Huzur bulmak için evet, gerçeği bilmek yerine evet. (Schmitt, 2008, s. 51)

Gilles'in bu sözlerinden Lisa'nın kendini ifade etmiyor oluşundan duyduğu rahatsızlık anlaşılabilir. Lisa, kaygılı bağlanma modelinin bir göstergesi olarak ilişkileri boyunca düşüncelerini ifade etmekten kaçınmıştır.

Cinselliğe karşı tutumlarına baktığımız zaman, oyunun başlarında, özellikle Gilles'in Lisa'ya karşı cinsel anlamda çekim duyuyor olduğu görülür. Lisa ise onun hafızası tam anlamıyla geri gelmeden böyle bir birliktelik yaşamamaları gerektiğini söyler. Oyunun ilerleyen kısımlarında Lisa geçmişi ve ilişkilerini hatırlaması için Gilles'e anılarını anlatır ve aralarında oldukça güçlü bir çekim olduğunu vurgular.

Lisa – Hoş bir tarafı da var. Daha eve varmadan asansörde soyunma huyun vardır. Hatta bir seferinde beni de soymuştun. Kapıyı tam zamanında kapatmıştın. Hayır, sanırım artık çok geçti. (Schmitt, 2008, s. 16)

Oyun boyunca çok kez yakınlaşmalarına rağmen Lisa kendisini sürekli geri çeker. Fakat bunu Gilles'in her şeyi tam olarak hatırlamamış olması ile açıklar. Oysa oyunun ilerleyen kısımlarında Lisa'nın aslında ilişkileri boyunca hep kendini geri çeken taraf, uzak duran taraf olduğu anlaşılır.

Lisa – Her ikisi için de repliğim “Şimdi olmaz”.

Gilles – Sürekli reddetmekten rahatsız olmuyor musun?

Lisa – Reddetmiyorum ben, farklı düşünüyorum.

Gilles – Gerçekten, kadınların erkekleri dilenciye çevirme eğilimleri var. Seninle yatmak istediğimi anlatmaya çalıştığımda, senden sadaka dileniyormuş gibi hissediyorum. (Sessizlik) Sonra sen bana bu sadakayı verdiğinde, sanki bir an için bir rahibeyle karşı karşıya olduğum duygusuna kapılıyorum; bu, o anda hiç de arzulanan bir resim değil.

...

Seni seviyorum, çünkü benim için hâlâ güzel bir yabancısın. Seni seviyorum, çünkü ancak sen çok istediğinde benimle sevişirsin.” (Schmitt, 2008, ss. 41-42)

Anlaşılabileceği üzere Gilles ve Lisa cinsellikte de çatışma yaşamaktadırlar. Yine de oyunun sonunda, iki partner de bu ilişkiyi devam ettirme isteğindedir. Ancak tüm bu analiz sonucunda ikisinin de ilişkiden ve partnerinden beklentisinin çok dolaylı yollardan birbirleriyle kesiştiğini anlarız. Lisa tamamen kendi istediği bir ilişki içinde olmak istemektedir. Lisa’nın oyunun en başında Gilles’in hafızasını kaybettiğini sandığı sıralarda söylediği, gerçek olmasını istediği yalanlar da bunu kanıtlar:

Lisa – Sana kendinle ilgili daha ne söyleyebilirim? Sen çarşı pazar gezmeye bayılırsın. Bu bir erkekte ender görülen bir şeydir. Kadın ayakkabısı satan bir dükkânda gıkını çıkarmadan bir saat geçirebilirsin ki bunun için sen bir diplomayı hak ediyorsun; denediğim giysiler hakkında her zaman çok kesin bir fikrin vardır. Karsını para saçarak giydiren bir maçonun fikri değildir bu, güzelden anlayan birinin fikridir. (Schmitt, 2008, s. 18)

Gilles ise Lisa’nın bu tutum ve düşüncelerine tam tersi fikirde olduğunu ve bundan rahatsızlık duyduğunu şu şekilde dile getirir.

Gilles – Senin istediğin kişiye benzemek için yola çıktım. Gerçek benden küçük bir parça, ıslah edilmiş, benden küçük bir parça, çoktan seçmeli bir koca, sipariş üzerine bir koca... Şüphesiz sorunlarımız var. Öte yandan beni olduğum gibi sevmediğini fark ettim. (Schmitt, 2008, ss. 34-35)

Lisa’nın oyun boyunca aslında Gilles’den tek beklentisinin ilişkilerine onun kadar değer verdiği duygusunu hissetmek olduğu şu sözlerinden anlaşılabilir:

Gilles – Çok basit olması gerekirken, sen bunun çok zor olduğunu sanıyorsun. İçini dökmenin zor olduğunu. Düşünmek çok kolay geliyor değil mi, ha bire bunu düşündüğüne göre.

Lisa – (Hıçkırıklar arasında.) Evliliğimiz...

Gilles – (Cesaret vererek.) Evet...

Lisa – Benim için önemli, senin için değil.

Gilles – (Aynı oyunla) Yanlış, ama devam et... devam et.

Lisa – Sana göre evlilik, yalnızca pratik bir uzlaşma. (Schmitt, 2008, s. 52)

Oyunun sonunda Gilles tüm bu analizlerle paralel bir şekilde kendisini ve davranışlarının nedenini Lisa’ya anlatır, Lisa’yı ne olursa olsun çok sevdiğini ve seveceğini söyler. Aslında her ilişkide yaşanmış olan birçok çatışma gibi bu çatışmanın da bir sonuca ulaşp ulaşmadığı seyircide soru işareti bırakacaktır. Ve oyun bir döngü içindeymiş gibi, ayrıldıktan sonra ilk tanışma hikayeleri ile tekrar başlar. Bowlby’nin bakım veren ile çocuk arasındaki ilişkiden Bağlanma Kuramında söz

etmesi önemlidir. Ne var ki oyunda bu iki karakterin aileleriyle ilgili ya da kendilerine bakım verenle ilgili yaşantılarına kayda değer şekilde yer verilmemiştir. Lisa ve Gilles arasındaki ilişki romantik ilişki özelliğini kaybetmemiştir.

Sonuç

Tiyatro metinleri, bireylerin içsel dünyalarını, psikolojik çatışmalarını ve ilişkisel dinamiklerini çok katmanlı bir yapı içinde sunar. Éric-Emmanuel Schmitt'in yazdığı *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* oyununun bu çok katmanlı yapıyı barındırdığı ve modern evliliklerde karşılaşılan ilişki problemlerini sahneye taşıdığı görülmektedir. Hem bireysel hem de evlilik içindeki ilişkilere nedensellik, çözüm ve iç görü sunan Bağlanma Kuramı ile günümüz ilişkilerinin problemlerini ortaya koyan bu oyuna derinlemesine bir karakter çözümlemesi yapmak mümkün olmuştur. Bu çalışmada, oyunun karakterleri Bağlanma Kuramı çerçevesinde incelenmiş ve ilişkilerindeki temel gerilim noktaları bu kuram çerçevesinde tekrar değerlendirilmiştir.

Bağlanma Kuramı ekseninde oyun incelendiğinde, bir çiftin yakınlık ihtiyacı birbirinin zıttı olduğunda, ilişkileri güvenli bir sığınak yerine fırtınalı bir yolculuğa benzer. Kaçınan bağlanma stiline sahip olduğunu düşündüğümüz Gilles ve kaygılı bağlanma stiline sahip olduğunu düşündüğümüz Lisa'nın ilişki örüntülerinin temel dinamiğinde yakınlık ihtiyacının karşılanamıyor olduğu görülmektedir. Çiftler yakınlık ihtiyaçları hakkında anlaşmazlık yaşadığında, bu durum hayatlarının her alanında etkili olur. Partnerlerin fark etmeden içine düştükleri ve düştükten sonra çıkmalarının çok zor olduğu bir kapana (kaygılı-kaçınan kapanı) benzetilen bu döngü, anlaşmazlığın yaşandığı her an kendini hissettirir. Oyundaki Gilles ve Lisa'da birbirine uymayan ve karşılanamayan yakınlık ihtiyaçlarının ve beklentilerinin giderek ilişkilerindeki tatmin halini düşürdüğü ve aralarındaki diyalogların tamamına hâkim olduğu görülmektedir. Yakınlık ihtiyacına dair bu farklılıkların temelinde Gilles ve Lisa'nın farklı bağlanma stillerine sahip oluyor olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde bu bağlanma stillerine sahip çiftlerin çoğunda da görüldüğü üzere bu farklılık iletişimde kopmalara, ilişkideki tatmin düzeyinde düşüşe ve çözülmemiş çatışmaların birikmesine yol açmaktadır (Levine ve Heller, 2023).

Sonuç olarak, *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler* yalnızca bir evlilik öyküsü değil, aynı zamanda Bağlanma Kuramı'nın yetişkin romantik ilişkilerde öngördüğü temel dinamiklerin sahne üzerinde görünür hale geldiği güçlü bir dramatik örnektir. Bu çalışma, karakterlerin bağlanma stilleri ve ilişki örüntülerinin metin çözümlemesiyle belirginleştiğini ortaya koymuş ve bağlanma kuramının tiyatro metinlerinin incelenmesinde nasıl işlevsel bir kuramsal çerçeve sağlayabileceğini

göstermiştir. Gelecekte farklı tiyatro metinlerinin, farklı psikoloji kuramları çerçevesinde incelenmesi; tiyatro araştırmalarına disiplinlerarası katkıyı artıracak, aynı zamanda tiyatro ve psikoloji alanlarında yeni bakış açıları geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Yazar Katkıları: Konsept– G.O.; Tasarım– Ö.B.; Denetim– Ö.B.; Kaynaklar – G.O.; Malzemeler– G.O.; Veri Toplama ve/veya İşleme – G.O., Ö.B.; Analiz ve/veya Yorum – G.O., Ö.B.; Literatür Taraması – G.O.; Yazma – Ö.B., G.O.; Eleştirel İnceleme – Ö.B.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Author Contributions: Concept – G.O.; Design – Ö.B.; Supervision – Ö.B.; Resources – G.O.; Materials – G.O.; Data Collection and/or Processing – G.O., Ö.B.; Analysis and/or Interpretation – G.O., Ö.B.; Literature Review – G.O.; Writing – Ö.B., G.O.; Critical Review – Ö.B.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Psychology press.
- Akmen, Ü. (2008, Mayıs 5). *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler – Oyun Atölyesi*. Tiyatroonline: https://tiyatronline.com/evlilikte-ufak-tefek-cinayetler_-oyun-atolyesi-6879 adresinden alındı
- Arı, F. (2021). Bilişsel şemalar ve bağlanma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1823-1834.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226–244. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and Anger*. Basic Books.
- Bowlby, J., & Holmes, J. (2012). *A Secure Base*. Routledge.
- Bozkurt, A. (2014). *Evli bireylerde bağlanma stilleri, aile içi eşler arası şiddet ve evlilik uyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Tez No: 360176). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Bradbury, T. (1990). Attributions in marriage: Review and critique. *Psychological Bulletin*, 1(107).
- Cohn, D., Silver, D., Cowan, C., Cowan, P., & Pearson, J. (1992). Working models of childhood attachment and couple relationships. *Journal of Family Issues*, 4(13), 432-449.

- Çağlayan, Y. İ., & İpek, M. (2019). Çiftlerde bağlanma stilleri, evlilik ile evlilik uyumu ilişkisinin incelenmesi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 5(2), 161-180.
- Ergun, Ö. (2019, Nisan 28). *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler*. GazeteDuvar: <https://www.gazeteduvar.com.tr/kultur-sanat/2019/04/28/evlilikte-ufak-tefek-cinayetler> adresinden alındı
- Fidanoğlu, O. (2006). *Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeni arasındaki ilişki* (Tez No: 205965). [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Gürçam, Ç. (2017). *Yetişkinlerde bağlanma stilleri ile öfke denetimi ve yaşam doyumu arasındaki ilişki* (Tez No: 525399). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Kasapoğlu, A., & Karkıner, N. (2011). *Aile Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını no. 111.
- Kaya, E. (2021). Bağlanma Kuramı çerçevesinde aldatma ve boşanma. *IBAD Sosyal Bilimler dergisi*, 10, 248-263.
- Levine, A., & Heller, R. (2023). *Bağlanma: aşkı bulmanın ve korumanın bilimsel yolları*. Aganta Kitap.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press.
- Sanat, K. (2025, Mart 16). *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler izleyiciyle buluşacak*. Birgün: https://www.birgun.net/haber/evlilikte-ufak-tefek-cinayetler-izleyiciyle-bulusacak-607730#google_vignette adresinden alındı
- Sanat, S. K. (2018, Kasım 12). *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler*. Sözcü: <https://www.sozcu.com.tr/evlilikte-ufak-tefek-cinayetler-wp2734364> adresinden alındı
- Schmitt, E. (2008). *Evlilikte Ufak Tefek Cinayetler*. (Ş. Aktaş, Çev.) Mitos Boyut Yay.

- Shaver, P., & Hazan, C. (1987). Being lonely, falling in love. *Journal of Social Behaviour and Personality*, 2(2).
- Subaşı, N., & Kazan, H. (2020). Çocukluk dönemi bağlanma stillerinin yetişkin iletişimindeki etkisi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10(2), 147-162.
- Şenol-Durak, E., & Fıfşılıoğlu, H. (2007). Film analizi yöntemi ile Virginia Satir aile terapisi yaklaşımına bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10(20), 43-62.
- Temel, S. (2019). *Otobiyografik anlatıların bağlanma kuramı çerçevesinde değerlendirilmesi* (Tez No: 556260). [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Tucker, J. S., & Anders, S. (1998). Adult attachment style and nonverbal closeness in dating couples. *Journal of nonverbal behavior* (22), 109-124.
- Tuncay, T. (2021). *Eşlerin bağlanma stillerinin evlilik uyumuna etkisi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 1(19), 24-39.
- Vasilieva, O. (2020). Philosophical problems of the dramatical works by Éric-Emmanuel Schmitt. *Accents and Paradoxes of Modern Philology*, 1(5), 68-80.
- Yıldızhan, Y. (2019). *Madde bağımlısı bireylerde bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılığı* (Tez No: 573684). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.